

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

6. De ingeniorum delectu ad Eloquentiam specialius dictum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

vide Baro-
nium.

sapientissimorum hominum, Clementis Alex-
andrini, & ipsius Origenis, cæterorumq; non
dissimilium studijs feliciter illustrata. Sileri-
pator de gymnasio Theodosiano, in quo sex
Rhetores, viginti Grammatici, imperatorijs
stipendijs honestati, magno Christianæ iuue-
tutis cõcursu vna docuerunt? Quid habet tan-
dem antiquitas, quod non dicam, cum Acade-
miæ Parisiensis pristina maiestate, sed cū me-
dioeri quidem schola comparari possit scimus
sub Claudio Imperatore Romanos doctores
Græci penuria, Massiliam liberos misisse, vt
Græcica literatura excolerentur. Discimus
ab Eusebio, sub Domitiano primum Romæ
Quintilianum, publica mercede conductum
ex Hispania Rhetoricam, docuisse. At apud
nos, nullus penè vicus, cui non humaniorum
literarum magister sit publico stipendio ho-
nestatus. adeo iniuri sunt Censores, quingenijs,
& studijs Ethnicorum plus tribuunt, quàm
Christianorum.

De ingeniorum delectu, ad eloquentiam spe-
cialius dictum.

GAPVT VI.

Cicero de
orat.

APollonius ille quidem Alabandensis præ-
clari præceptoris munereungebatur; qui
eorum, quos ad capeffendum eloquentiæ stu-
dium, in suum ludum parentes mittebant, in-
genia explorabat accuratissimè; quæ si minus
essent idonea, quàmprimum dimittebat, ne
frustrà laboribus in discendo frangerentur. Et
certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum
habè adus delectus, maximè verò in eloquen-
tia, quæ, vt res est omnium difficillima, ita in-
genij felicitatè magnoperè desiderat. Hic pro-
fectò, vt aiebat Ilserates, τὸ γρηγορὸς καὶ
ἄθροιστος, vt aiunt, fortitudinis indolem in
pueris hac ratione explorare solebant: Ingen-
tes quasdam aues cicuratas alebant domi, qui-
bus tenella adhuc pulionum corpora impone-
bant: Ad id autem ministerium mirabili quadà
dexteritate factæ erant, vt in sublime fessores
efficerent, & leni motu deuolantes reportarēt.
Hoc si non pauebant pueri, si volarum intre-
pidè sustinebant, eximia indolis dabant indi-
cium.

Plutar. in
Isocr.

Alexand.
Neapol. l. 2.
cap. 25.

Ita profectò, & in eloquentia facere oportet,
& diligenter spectate ingenij motus, &
cursus, quibusve pennis, & quàm sublimè ferri
possit, quod in pueris, in quibus natura, vt ait

Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris
elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statua-
mus, aliquas esse naturas veluti diuino furore
accensas, quas Dionysius Halicarnassensis φ-
σως θεοδότης eleganter appellat: easque, vt ferrū
Siderite lapide affictum, sic mente diuina in-
citatatas, arcana quadam vi perfundi.

Talis fuit mens Origenis, qui à teneris vn-
guiculis, iam discendi cupiditate volitans, pa-
trem de factorum dogmatum mysterijs magna
prudencia interrogabat. Pater verò admiratus,
conabatur incitatissimos naturæ cultus moderari,
ne tantis motibus non sufficeret mortalitas,
sed videbat in eo διαύλατον φῶτιν, idcirco
dormientis pectus, quasi sacrum magnæ men-
tis domicilium exosculabatur.

Euseb. li. 6:
c. 2.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos
natus duodecim, Logicos, & Rhetoricos Ari-
stotelis libros intelligebat.

D. August.
confess.

Hanc mentem διαύλατον, magna quædam, &
acris incitatio mentis, & affectuum teneritudo
consequitur, qui oriuntur ex vi φαντασίας, quæ
in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum ima-
gines facillimè suscipit, ipsque tenacius adhæ-
rescit.

Hoc in Thucydide adhuc puero visum est,
qui cum Herodotum historias in theatro reci-
tantem audiret, quibusdam narrationibus per-
motus, erupit in lachrymas: quod animaduertens
Herodotus, eius naturam φῆρῶν pronun-
ciatit, & prædixit fore, vt in virum eloquen-
tem euaderet.

Quid verò Euripides? quàm acrem, & viuā
ὀδύνην ἴσῃ habuerit, notauit Longinus in li-
bro πρὸς ἑρῶν, inde fluunt illi versus;

Ὁ μῆτρος, ἰερεῖα σὺ, καὶ ἐπιτελεῖ μοι
τὰς αἰματῶδες, καὶ δὲ φακοντῶδες κόρας,
αὐταὶ γὰρ αὐταὶ πικρὸν δεύσκασσι.

Dicas eum ipsas furias facibus armatas vi-
dere, non scribere. Similiter cum Phaethontis
currum describit, eius animus cum equis volit-
at, & cum adolescente ipso periclitatur.

Eandem naturam nactus est M. Tullius, qui
sibi vehementes illas perorationes, non inge-
nio, sed dolore fluere ingenue fatetur. Quid ego
de miserationibus loquar: quibus eò sum vsus pluri-
bus, quod etiam si plures dicebamur, perorationem
mibi tamen omnes relinquebant: in quo, vt videtur
excellere, non ingenio, sed dolore assiquebar. Deinde:
Nulla me ingenij, sed magna vis animi inflammas,
vt me ipse non teneam.

Cic. in or.

Et de Quintiliano habet Angelus Politianus. Tantam vim concipiendarum imaginum in eo fuisse, & frequenter ita commotum, ut non solum lachrymæ illum, sed & pallor, & verò similis dolor deprehenderent.

Sit igitur hoc primum apri ad eloquentiam ingenij indicium: σφοδρὸν καὶ ἐκστασιατικὸν πάθος; & ut vno verbo dicam, furor oratorius, quem, qui solis poetis tribuunt, vehementer errant.

Alterum, est grauis quædam acrimonia ingenij; qui enim tantum in miserationibus excellunt, & nihil habent iracundiæ, facile in motus muliebres degenerant, qui non satis oratoriam grauitatem decent. Ad hanc, inquit Dionysius Longinus, excellæ mentis generositatē oportet ingenia liberalissimè educari, neque enim possunt seruilia, vbi præsertim vitij hominum, & grauium personarum obliuiscendum est, hoc libertatis decus, & παρρησίαν retinere. Οὐδὲ γὰρ εἶον τε μικρὰ καὶ ἀλοπρεπῆ φρονήματα, καὶ ὀπίσθησεν ἅπαν ὅλον τὸ βίον, δαυμασόντι, καὶ τὸ παρὸς αἰῶνα ἔξενεγκεῖν ἄξιον.

Diog. Long. περὶ ἑρμῆος.

Tertium, est naturalis quædam faciendia, candor, elegantia, qua multi a puero cernuntur excellere, in explicandis animi sensibus iam arguti, vberes, expediti, ad quod cum vocis plena quædam suauietas, tum decorum actionis accedit, dona sunt Dei ad satius disciplinæ accipiendos peropportuna.

Carolus Zenus septennis puer, cum eius parens ad Smyrniam a Turcis interfectus generose occubuisse, apud Clementem VI. de patris virtute, & sua orbitate orationem habuit tanta faciendia, ut in dolem pueri admiratus sumus Pontifex, cum penes se, & habere voluerit, & iam grandem natu, Patenti sacerdotio amplissimo decorarit. Hoc anno 1614. cum LYDOLICVS XIII. Flexiam nostram, parentis olim sui HENRICI MAGNI cunabula, nunc eiuscordis, pretiosissimi omnium pignoris domicilium, & Gymnasium, regia munificentiâ extructissimum inuiseret, a pueris variarum linguarum orationibus in collegij limine exceptus est, qui ad reliquos ludos, & apparatus dederunt initium: Placuit humanissimo Regi verecunda adolescentulorum fiducia, & melitius lepos, qui tum in labris infidere videbatur: itaque, & eorum nomina rogare, & blandissime affari (quæ Regum nostrorum est comitas, affabilitatque sermonis) Princeps optimus haud dedignabatur.

Baptist. Egnat. l. 1. c. 4.

Ind. XIII.

Est illa quidem experenda puerilis faciendia, non tamen ad grandem & exaggeratam eloquentiam sufficit, nisi maioribus præsidij instructa fuerit. Quamobrem similia plerumque videmus ingenia in Pægyricis, & mediocribus etiam causis, quæ illam vim incensæ mentis non requirunt; suauiter feliciterque versati, ad maiores autem dicendi faces, non ita apta compositaque inueniri; & hoc eximie inter cætera notat Longinus: παρά γὰρ τοῖς ῥητορσι τὰ ἐγκώμια, καὶ τὰ πομπικὰ, καὶ ὀπίσθησεν ἅπαν ὅλον τὸ βίον, δαυμασόντι, καὶ τὸ παρὸς αἰῶνα ἔξενεγκεῖν ἄξιον.

Quartum, est memoriæ vis, & sæcunditas, quam ob eius necessitatem eloquentiæ partem constituerunt. Ita est profectò, Musa illæ, disciplinarum omnium auspices, cum à Ioue in hanc lucem essent editæ, lacte Iunonis crescere & innutiri minime potuerunt: inuenta est illis nutritrix Mnemosyne, quam nos memoriam appellamus; hæc autem Iouis partum suis vniuersis excepit, fouit, aluit, sæcundauit. Est quasi hortum mentis, memoria, in quam optimarum artium fruges reconduntur, & suo tempore expromuntur. Imò thesaurus est, exquisitissima rerum omnium opulentiâ referens, quæ subinde, cum opus est, in varios usus explicantur. Huius beneficii destitutus Orator, alioqui multis præcellens partibus, rudi, & imperito plerumque similis videtur. Quo risu omnium est exceptus Curio, qui cum contra Titiniam dicturus esset, subito totam causam oblitus, Titiniæ beneficiis, & cantionibus id factum esse dicebat. Sed ipse erat a deo labili memoria, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. Quare, licet expeditam celeritatem, & profuicentem vim verborum haberet, plurimum tamen ex defectu memoriæ amittebat dignitatis. Seneca epistola vigesima septima, Caluicium Sabinum faceret perstringit, qui cum esset, & tenui, & ad singula vacillanti memoriola, docti nomē occupabatur. Nunquā vidi hominem beatum indecentius: huic memoriæ tam mala erat, ut illi modò nomen Vlyssis excideret, modò Achilles, modò Priami, quos tam benè nouerat, quæ pædagogos nostros nouimus. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddit, sed imponit, tam perperam, quam ille Titianus, & Achil-

Cicero in Bruto.

Sen. epist. 27.

Achinos persalulabat, nihilominus eruditus
 & volebat videri.

Hanc itaque compendiarium excogitavit,
 magna summa emit seruos, vnum qui Home-
 ram teneret, alterum qui Hesiodum: Nouem
 praeerea lyricis singulos assignauit. Postquam
 haec familia illi comparata est, cepit conuiuas
 suos inquietare. Habebat ad pedes hos, à qui-
 bus subinde cum peteret versus, quos referret,
 saepe in medio versu excidebat. Hec detrimen-
 ta memoriae. Contra verò ipsi, in quibus floruit,
 boni, & felicitis ingenij fuit indicium, quod recte
 aorat Fabius. Solet enim maxime quietos, &
 tranquillos animos comitari: inquietis verò
 & leuibus prudens memoria insidere non po-
 test, sicut nec in profuenti sigillū imprimitur.

Excellentes fuerunt memoriae Cyrus, The-
 mistocles, Cyneas, Carneades, Hortensius, La-
 turo Porcius, Proxerchus, qui omnes insigni
 quoque ingenio fuerunt. Non sunt igitur au-
 didendi, qui memoriam, stultorum *κτλ* nomi-
 nant, quod eos in hac parte natura defecerit.
 Fieri potest, vi stulti propter acrem *παύση*
 ardorem multa meminerint. Haec memoria
 tamen brutorum est potius quam hominum:
 nos de ea loquimur, quae cum ratione, discursu,
 & prudentia copulata est, quae splendidissima,
 & ex omni parte perfecta ingenia magno opere
 illustrare solet, & si quae magna sint, atque su-
 pra communem modum exaggerata, & vim
 iudicij, & memoriae felicitatem, ex aequo na-
 ta sunt. Sed in iuuenibus propter calorem, &
 puriores humores promptior, & fidelior: in
 viris senescentibus, propter impedimenta na-
 turalia, & tot imaginum multitudinem par-
 tim eraditur, partim intertempitur, partim et-
 iam veluti quibusdam velis obnubitur. Gau-
 deant in hac parte bene nati, quibus natura
 hanc vim impertita est, perinde enim est, ac si
 oculum in occipitio constituisset, quo veluti
 alteri Iani, intelligentiae & memoriae facul-
 tate videant *τὰ ὀπίω, ἔπίω*. Itaque haec
 pars diligentissime excolenda est, quae facile
 vna ex omnibus mentis facultatibus confenes-
 cit. Erit autem felicitior, si moderatè exer-
 ceatur, non multis, & artificiosis illis imaginibus
 confundatur: Adiuuetur deinde tota ratio-
 ne victus, cibis, portionibus, exercitamen-
 tis, quiete, somno, pro recta ratione tempera-
 tis.

Quintum & optimum est iudicium, quo ni-
 hil ad disciplinas, & vitam vniuersam praestan-
 tius est, aut melius. Qui vberem memoriae na-

tus est sine iudicio (hoc enim contingere po-
 test) perinde est, ac si grandem apothecam ha-
 bear sine vino, laxissimum horreum sine fru-
 mento. Defectus memoriae facilius quidem
 excusatur, quia licet sit ea pars valde nobilis,
 non est tamen prima, deinde à multis rebus
 fortuitis aut pedit, aut iuuatur, quo fit, ut mi-
 nus culpandi sint, qui non habeant, & ipsi suam
 in ea re ingenue fateantur imbecillitatem: Iu-
 dicio autem qui velit cedere, aut eo se desti-
 totum putet, rarus est, quod hanc partem om-
 nes suae naturae, si modo dignitatem teneant,
 accommodatissimam ducunt. Et certè, qui iu-
 dicio caret Orator, quasi Cyclops Homericus
 effosso oculo in tenebricola corporis spelunca
 iactetur, & afflicteretur necesse est.

Iudicium est amulsis, & norma mentis. Ra-
 tionis scilicet approbatio, & improbatio, quae
 postquam in veri iustificatione elaborauit,
 tum iudicium, quasi Censor, quid aptum sit
 circumspicit, quid ex quoque nascatur, quid
 cuique sit consequens, quid alienum, quid re-
 pugnant, quid consentaneum, confusa deni-
 que, & permixta disungit, disuncta conciliat,
 rerum nodos tangit, & explicatissimè dissol-
 uit. Hoc est verè praestantis iudicij munus,
 quod ut apparet, in veritatem, sicut voluntas in
 bonum, sua propensione rapitur, sed cum re-
 rum causae aded sunt ignotae, & mendacium
 veri similitudine per sepe imponat, difficile est
 in hac parte semper esse felicem.

Meliora sunt iudicia, quae liquidiora sunt,
 & minimè confusa, quaeque rem diu exami-
 nant, antequam praecipitent sententiam. Dere-
 riora plerumque mirum virorum, quae licet quid
 expediat videant, tamen vel sui diffidentia, vel
 aliquo affectu facile abripiuntur. Deterrima
 sunt omnium suspicacia, obstinata, maleuola,
 & ad omnem incredulitatem rigore quodam
 mentis obfirmata. Et haec de ingenij notis sa-
 tis. Caterum sine studio, & doctrina gladius
 est in vagina reconditus, cuius acies quotidie
 hebescit, atque retunditur. Haec igitur sum-
 mope curanda est.

De studio, & exercitatione eloquentiae.

CAPVT VII.

Veterum eloquentiam mirificus exercita-
 tionis incendebat ardor, eaque vis alebat,
 quae neque flexu aetatis, neque honorum de-
 cursu

P. Rich. in
 acad. hono-
 ru.

Memoria
 est oculus in
 occipitio.

Vide Philo.
 p. 523. &
 524. in so-
 phistu.